

לשם הוי"ו

כבוד (3 דפים וילך

עשה תשובה ויתכפר לו

ובחרת בחיים

מעבר לעצם עניין התשובה, יש בפרשה דבר נוסף - גם הוא בניגוד לפרשה הקודמת - והוא עניין של שידול: 'תבחר צד מסוים'; 'תבחר בחיים'. פרשת כי תבוא קובעת דברים כפי שרופא עושה: 'אם תעשה כך וכך - תחיה עוד שלושה חדשים; אם תעשה אחרת, תהיה לזה השלכה שונה'. ואילו בפרשתנו מופיע, יותר מפעם אחת, השידול לבחור בצד מסוים: 'העידתי בכס היום את השמים ואת הארץ, החיים והמות... ובחרת בחיים' (דברים ל, ט).

כשמשא אומר לישראל "החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה..." - הוא אומר דבר פשוט: אלה הם הנתונים. אלא שאחרי זה הוא מוסיף, כעצה טובה - "ובחרת בחיים למען תחיה". משה רבנו אומר: אתם יודעים שיקרה לכם כך וכך אם לא תלכו בדרך הטוב, והבחירה היא בידיכם, אך בכל זאת, עצתי לכם היא - "ובחרת בחיים". ואכן, חז"ל עצמם כבר העירו על כך (ספרי דברים נג) שאחרי שמשא מראה להם מהי הדרך לכרכה ומהי הדרך לקללה ומעמיד את שני הצדדים אחד מול השני - הוא מבקש מהם לבחור בדרך הטובה. אותה נקודה נמצאת גם אצל יהושע. יהושע הוא עבד משה, ומבחינה מסוימת הוא גם המשלים שלו. כך גם רגילים לראות את משה ויהושע - כמעט כיחידה אחת, שיש ביניהם מעין חלוקת עבודה. יש הרבה דברים שמשא מתחיל ויהושע גומר, שמשא מעמיד ויהושע מבסס. כהמשך לדברי משה, יהושע מציע לכני ישראל באחרית ימיו (יהושע כד): 'ה' הוציא אתכם מארץ מצרים, נתן לכם את התורה והכניס אתכם לארץ - כעת הגענו אל המנוחה ואל הנחלה, ועכשיו האפשרות להחליט נמצאת בידיכם, אם אתם רוצים - עבדו את ה', ואם אינכם רוצים - ודאנכי וביתי נעבד את ה'".

ברכה או קללה

הפסוק מדבר על הבחירה בטוב, וממליץ: "ובחרת בחיים", אבל כשצריך ליישם את הבחירה בתוך המציאות, לא תמיד ברור היכן

נמצאת הברכה והיכן הקללה, ואיננו הדרך שיבור לו האדם. לו המציאות הייתה ברורה ונהירה לנו, לא היינו עושים כל כך הרבה טעויות. לעיתים אדם עושה החלטה מסוימת על פי תפיסתו את המציאות, ואחר כך, למרות שמתברר שהיא נעשתה על פי הנחות שגויות, הוא כבר לא יכול לצאת ממנה. אדם בוחר כמה שהוא חושב שהוא ברכה, וכסוף הוא משועבד כל כולו לאותו דבר, למרות שעכשיו הוא כבר מעין קללה בשבילו. במקרים אחרים השאלה האם משהו הוא ברכה או קללה, היא בעצם כלל לא שאלה אובייקטיבית: יכול להיות שהוא קללה בשבילי וברכה למישהו אחר, יכול להיות שכרגע הוא קללה, ובזמן אחר הוא יהיה ברכה.

בכל הדברים הללו הרבה פעמים מה שמשנה הוא איך מסתכלים עליהם. על נחום איש גמזו מסופר (תענית כא, א) שעל כל דבר הוא היה אומר "גם זו לטובה", וגם כשהוא היה בלי ידיים ובלי רגליים הוא המשיך לומר "גם זו לטובה". אדם יכול לחיות חיים שלמים וכל כולם יהיו קללה, וחלק מזה הוא צורת ההסתכלות שלו עליהם. כלומר, הבחירה בין הברכה לקללה בחלקה היא האם אני רוצה לראות בדבר ברכה, או קללה.

כאשר אני בא לאדם ומאחל לו שיהיו לו בנים לומדי תורה ויראי שמים, זה תלוי למי אני אומר את זה. יש אחר שישמח ויענה 'וכן למר', וייתכן שיהיה אדם שייקח לי בפנים על ברכה כזו. יש אנשים עם בנים יראי שמים וזה ממרר את חייהם יום אחרי יום, כי

פרשתנו היא לכאורה בעלת תוכן כמעט זהה לזה של הפרשה הקודמת לה, פרשת כי תבוא. אמנם יש בה פחות קללות, ואולי קצת פחות ברכות - אבל למעשה היא חוזרת על אותם עיקרי הדברים. למרות זאת, ניתן להבחין בהבדל של אווירה בין השתיים, הגורם לכך שפרשת ניצבים היא המתאימה יותר להיקרא בערב ראש השנה. בפרשת כי תבוא הברכות והקללות עומדות זו כנגד זו ויוצרות אווירה קודרת של חוסר מוצא. ואילו בפרשת ניצבים, לעומת זאת, ישנה אופטימיות מסוימת שאיננה קיימת בפרשת כי תבוא. פרשת ניצבים מדברת על תשובה, על כך שלא הכל אבוד ויש דרך של תיקון. יש בה נימה של תקווה שאומרת שיש דרך לצאת מהמועקה, והתקווה הזאת משנה את האווירה של כל הפרשה.

הקללות בפרשת כי תבוא נגמרות בתיאור הבא: "והשיבך ה' מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לך לא תסיף עוד לראתה. והתמכרתם שם לאיביך לעבדים ולשפחות ואין קנה. אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל." (דברים כח, טח-טט), ואילו בניצבים הסיום שונה: "והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה... והשבת אל לבך... ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקלו וכו'" (דברים ל, א-ב). את הפרשה הקודמת ניתן לסכם

כך: 'אם תעשו טוב - יהיה לכם טוב, ואם לא - יהיה לכם רע'. גם בפרשה שלנו כתוב "את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע" (דברים ל, טו) - ומי שהוא בדרך הרע הולך אל המוות. אבל אצלנו יש גם את דרך התשובה: אצלנו הקב"ה אומר "והשבות", "ושבת עד ה' אלהיך". ההבדל בין הפרשות עומד, בעצם, על הנקודה של התשובה. וכאן יש לשאול: מהי בעצם מהותה של התשובה?

דבר רגיל הוא שלפעמים יש לאנשים מצב רוח לעשות דברים רעים, ולא חסרים סיפורים עצובים, מכל המינים והסוגים. לדוגמה, אדם נמצא במצב קשה, אובייקטיבית, והוא מחליט לפטור את עצמו ואת משפחתו מן הצרות, ולקפוץ מאחד הגגות. מקרים כאלה קורים, והם חלק מן המציאות שלנו. אבל מה קורה אם בדרך למטה, כשהוא מול הקומה החמישית, הוא מחליט שלא היה חכם לעשות את הצעד הזה? הבעיה היא שהוא כבר נפל, הוא עשה מעשה - ובמקרה הזה זהו מעשה בלתי הפיך. באותו אופן, כשאדם עובר עבירה, לכאורה זה היה צריך להיות כמו אדם שקופץ מהגג, ובאותה מידה לא יעזור לו לטעון 'התחרטתי'. אולם העובדה שישנו דבר שנקרא תשובה, גורמת לכך שמעשה יכול להיות הפיך; יש דרך לעצור באמצע הנפילה, ולסובב את הגלגל אחורה.

כמדורש (פסיקתא דרב כהנא, כד, ז) מופיע: "שאלו לחכמה: החוטא מהו עונשו? אמרה להם: "חטאים תרדף רעה" (משלי יג, כא). שאלו לנבואה: החוטא מהו עונשו? אמרה להם: "הנפש החטאת היא תמות" (יחזקאל יח, ד). שאלו לתורה: חוטא מהו עונשו? אמרה להם: יביא אשם ויתכפר לו. שאלו להקב"ה: החוטא מהו עונשו? אמר להם: "יעשה תשובה ויתכפר לו". זו לא אכזריות שעונשו של החוטא הוא מוות - מצד הטבע אדם שעשה עבירה הוא כמו אדם שבלע רעל; אולם זהו חידושה של התשובה - באפשרות להפוך את המציאות חזרה על פניה.

פ"ע (2)

הם רואים את זה כקללה, והרבה אנשים יכרכו את עצמם על כך. כאן יש דוגמא לדבר שלא רק שייטכן ויצא ממנו טוב, אלא שהוא עצמו יכול להיות טוב, אם רק משנים את נקודת ההסתכלות. כשאני פוגש דבר אני צריך להסתכל עליו, להתבונן בו, ולחשוב: 'מה יכול לצאת ממנו?' הרבה פעמים קורה שאני הוא שמחליט האם הוא ברכה או קללה. זה לא עניין של ידיעת העתיד; אם החלטתי לקבל משהו בתור קללה, הוא ימשיך לזנות רק יותר ויותר גרוע, אבל יכולתי מלכתחילה לקבל אותו גם בתור ברכה.

היה פעם רב-חובל אחד, שבזמן הפלגה ראה כל מיני גושים צפים על יד הספינה שלו. הוא שלה אותם, והם הסריחו את כל הספינה, אז מיד הוא השליך אותם בחזרה לתוך המים. אלא שהוא לא ידע שהגושים הללו, הם חומר יקר מאוד שזן מסוים של לווייתנים פולט. מפני שהוא משמש כבסיס לתמרוקים ולדברים דומים – ועד היום גרמים בודדים שלו שווים הרבה מאוד כסף. כשאני מחזיק גוש כזה ואני יודע שזו ברכה – זה אומר שהיה לי מזל וקבלתי אוצר גדול, אם אינני יודע מה זה, אני חושב שזה סתם גוש מסריח, זורק אותו בחזרה לים, ושמה שנפטרתי מהעניין.

גם לגבי התורה זו שאלה מאוד משמעותית, וזאת כיוון שאת כל התורה ניתן לראות כברכה – או כקללה. יש לנו תרי"ג מצוות – הקב"ה לא הסתפק עבורנו בשבע מצוות בלבד, כפי שנתן לבני נח; אפשר להסתכל על העניין ולקטור: מי יעמוד בכל המטלה הזאת? ואז כל התורה נהפכה עבורי לקללה. ואפשר לומר כפי שאומרת המשנה (מכות ג, טז): "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות".

אני יהודי; השאלה היא האם זהו מקור של שמחה וגאווה, או שזהו עניין של בוש וכלימה שאני מנסה להפטר ממנו. הסופר היינה, שהיה איש חכם, וגם משומר, אמר: "יהדות היא לא דת, זו קללה". אדם יודע שהוא לעולם לא יצא מיהדותו, והוא מרגיש את זה לפעמים בתור קללה נוראה שרודפת אותו. בעיניו, הוא נולד עם מעין מום גנטי. לעומת זאת, המגיד מקו'ניץ היה אומר: 'אם הייתי בטוח שאני בודאות מורע אברהם יצחק ויעקב, הייתי שם את הכובע על הצד ורוקד "קחוק" ברחוב, על שיש לי את הזכות הזאת'.

הכרכה והקללה הם לא בהכרח בשני עולמות נפרדים, לפעמים הם באותו מקום. מה עושים הצדיקים בגן-עדן? יושבים ונהנים מזיו השכינה (ברכות יז, א). בגן-עדן אין אכילה ואין שתייה, אלא פשוט נהנים מן התורה. יש אנשים שכשרוצים לשלוח אותם לגיהנום לא צריך לעשות להם שום דבר מיוחד, רק לשלוח אותם בדיוק לאותו מקום. למה לי לשלוח אותו לגיהנום? הרי מזה יהיו לו רק חוויות וסיפורים; אני אשלח אותו לגן-עדן יחד עם כל הצדיקים. מה יכול להיות יותר גרוע לאנשים מסוימים מאשר לשלוח אותם לעולמי עולמים ללמוד תורה?

לבתור בחיים זה הכוח – ועם זאת גם הקושי – לראות את הדברים בוית הנכונה, לבתור כצד הטוב שבכל דבר. זו לא רק השאלה האם להיות יהודי או לא, והאם לקיים מצוות או לא; אפשר להחליט להיות יהודי טוב, אבל לקבל את המכלול של היהדות בתור סוג של קללה: בעל-כורחך אתה חי, בעל-כורחך אתה מת ובעל-כורחך אתה יהודי. אפשר לקבל את כל התורה כולה כמעמסה, כ"סבל הירושה"; סבל הירושה הוא דבר נורא כי אי אפשר לעשות שום דבר נגדו, זו צרה שכאה על האדם והוא יכול רק להיאנח עליה.

זוהי כי יבאו עליך... הברכה והקללה (7' א')

קשה להבין באור תכיפות הלשון "הברכה והקללה", כי איך יתכן שיבאו ברכה וקללה כאחד.

אך אפשר להסביר זה. יען כי על האמת, בכל ברכה יש צד קללה, ובכל קללה – צד ברכה כמו למשל העשירות – היא ברכה, ואפשר להוציא

(3) 1505 סגרת ברכה

על ידה הרבה טובה, אבל גם אפשר לסור על ידה מדרך הישר, ולבא למדרגת וישמן ויבעט (עין מזה בברכות ל"ב). הרי אין הברכה שלמה, וכנגד זה – העניות היא קללה, אבל יש בה גם צד ברכה, כי אין

רגילין לבא על ידה למדרגה הסרה מדרך הישר, כי נפש העני כזה ועטופה ועל כן יאמר המשל הנסיוני, אין טוב מוחלט ואין רע מוחלט בעולם.

ואמר כאן הכתוב בגדרי התשובה והשגתה, והיה כי יבאו עליך הברכה והקללה – כי תשתמש בכל דבר לברר צד הברכה והקללה, ולקרוב הברכה ולרחק הקללה, או ושב ה' אליה את שבותך ורחמיך וגו'.

ועל פי באור זה אפשר לכונן המשך הפסוקים במשלי (ג, ט"ו-י"א) כבד את ה' מהונך ומראשית כל תבואתך, מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו, וכונת המשך הענינים יש לפרש, כי רוצה לומר דבר כלפי העשיר ודבר כלפי העני, ואומר כלפי העשיר, כי יברר בהעושר צד הטובה שבו לכבד את ה' מהונך ובכלל זה מדות והנהגות טובות אשר זה הכל כבוד ה', וכלפי העני – כי יחפש בהעוני צד הטובה, כי אין לבא על ידה לידי בעיטה, ויקבל גורלו באהבה.

ועוד יש לפרש בענין זה את המאמר במ"ר פרשה תולדת על הפסוק ויתן לך אלהים מטל השמים ומשמני הארץ – יתן ברכות ויתן כבושיהן, ע"כ והמפרשים לא העלו כל באור רצוי ומתקבל.

ויש לפרש, דרריש יתור הוא"ו במלת ויתן, כי אחרי שזה תחלת הענין ה"ו צריך לומר יתן, ולא ויתן, כי לשון זה ויתן מורה שכבר אמר דבר ביחס ברכה זו, ובאמת לא אמר מקודם כלום בזה, ולכן דריש על נתינה כפולה, נתינת ברכות ונתינת כבושיהן, והיינו שיכבוש ויכריע את הוצאת ברכות שלא תסור לבבו מדרך הטובה, אחרי אשר ריבוי הטובה יכול לגרום זה, כמבואר.

ובאור המלה "כבושיהן" הוא מענין נצות והכרעה, כמו ונכביה הארץ לפניכם (פ' מטות, ל"ב כ"ט), ויכבושם לעבדים ולשפחות (ירמיה, ל"ד

(2)

400

י"א) הגם לכבוש את המלכה (אסתר ז' ח'). וכן בלשון המשנה, האשה שכובשת ירק (טהרות פ"ב מ"א).

ועוד יש לכוין עפ"י כל המבואר מה שמבואר במשנה קדושין (מ"ח ב') האומר לאשה, הרי את מקודשת לי על מנת שאני עני ונמצא שהוא עשיר אינה מקודשת, ומפרשי בגמרא בטעם הדבר, משום דאיכא דניחא ליה בעניות ולא ניחא ליה בעשירות. ולכאורה הוא לפלא, שהרי אין מדרך העולם למאס בעשירות, אך לפי המבואר, דגם בעשירות יש צד רע, לכן יש כאלה שמכני צד זה לא ניחא להו גם בצד הטובה שבה, וכעין מה שאמרו לענין אחר, לא איהו בעינא ולא אנרי בעינא (יומא ס"ט ב').

ואשה זו משכלת היא, ועשתה מעשיה להנשא לעני בחשבון שכל הדעת כי לא תכשל בהתוצאות האפשרות לבא מעשירות, ולכן כשנמצא שהוא עשיר נחשבים קדושי טעות ואינה מקודשת.

העם הזה אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותם לתת להם וכו' והי ההולך לפניך הוא יחיה עמך לא ירפך ולא יעוֹבֵךְ לא תירא ולא תחת ויכתוב משה וכו', כבר הרגיש רש"י ז"ל במה שנאמר כי אתה תבוא ולא תביא עי"ש. ולעניות דעתי הן אמר אמרו ר"ל (ברכות מג, ב) כל המתגאה כאלו דוחק רגלי השכינה כי גבה עינים לא יוכל, בכל זאת הגבר אשר הוקם על להנהיג מתנוחץ שיגבה לבו בדרכי ה', כמו שצוה רבי ז"ל (כתובות קג, ב) נהוג נשיאותך ברמה וזרוק מרה בתלמידים. ועצה היעוצה שרק למראה עיני בני אדם יתנשא ויהיה אמיץ לבו בגבורים, אבל רק למראה עיניהם, אולם בלבו פנימה ידע ויאמין כי איננו אלא כאחד העם ואולי עוד פחות מהם ואו אין לו לירא שתסתלק שכינה הימנו בעבור התנשאותו, וזה שאמר משה רבנו ע"ה ליהושע: לעיני כל ישראל חזק ואמץ (והנגינה מוכיחה על פירוש הזה) כלומר רק לעיני ישראל תתחזק ותתנשא ולא חלילה גם בלבך פנימה כי אתה תבוא את העם הזה, כלומר אף שלמראה עיני אדם ירעה כאלו אתה המוציא המביא, בכל זאת עליך לדעת ולהאמין כי לא אתה תביא אלא תבוא את העם הזה עם יחד כאחד מהם ובזכותם תבוא גם אתה, ואם ככה אתה עושה שרק למראה עיניהם תתחזק ותתאמץ או ה' ההולך לפניך יהיה עמך ולא יפרוש ממך, לא תירא ולא תחת שיעוֹבֵךְ בעבור התנשאותך. וכן ראוי לכל זקן ומנהיג הדור תנושא ארון ברית ה' ובה ללמד לישראל תורה ומצות, שרק למראה עינים יתחזק ויגבה לבו בדרכי ה', ואם בא להנרות תשובה ולהוכיח בעבור כי כן חובתו, אבל בלבו ידע כי גם הוא צריך לאותו דבר ויאמר לגפשו כאשר אמר משה ליהושע כי אתה תבוא את העם הזה שאם יזכה לעוררם או גם הוא יבנה עממם. וזה שאמר ויכתוב משה את התורה הזאת כלומר תורת מוסר הזאת היוצאת מדבריו אל יהושע, קבע משה ויכתבה על לב כל מנהיגי הדור ויתנה אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון ברית ה' ואל כל זקני ישראל שבכל דור.

איש או אשה. כידוע אין תוה"ק מחייבת אותנו להכריח את מישהו או אפילו לשרלו בדברים, שיקבל עליו את דת קדשנו. ואברהם שקרא בשם ה' וכן יצחק ויעקב ומעולם לא פסקה 'ישיבה' מאבותינו היינו רק ללמד תועים בינה שיכירו את אלהי אמת ויקבלו עליהם ז' מצות בני נח, שבלעדן האדם דומה לחייתו טרף ועוד גרוע מהן. אבל חלילה לנו להתעסק במה שהגונים קוראים 'מיסיון'. לצוד נפשות ע"י כפי' ושידול. ויחד עם זה אין אנו רשאים 'לותר' על איש א' או אשה אחת, שגולדו ממקור ישראל או שקבלו מרצונם הטוב דת משה וישראל ואח"כ עברה עליהם רוח טומאה ע"י תעלולי השטן ושלוחיו ללכת אחרי אלהים אחרים, ומחויבים אנחנו להתזירם אל חיק האמונה הצרופה אפילו בחזקת היד ואין צ"ל בהסתמך מוסר ותוכחה. הרי אנו רואים עד כמה טרח משה רבינו להשיב אל האמונה הטהורה אפילו איש יחיד או אשה יחידה ש'לבבו פנה היום מעם ה' ללכת לעבד את אלהי הגוים ומכאן תוכחת מגולה לאלה שיש בידם למחות ולהציל מצפורני המיסיון אחים נדחים, גדולים וקטנים, ואינם נוקפים באצבע נגד הנגע הזה, שפשה מאד בדורות האחרונים ואין דואג ואין חולה ע"ז. ה' ברחמיו יפקח עיני עורים לראות, כי אין עוד מלבדו.

5) סתירה

6) פ"א פ"ב פ"ג

7) ב' יקר

טז) הנך שוכב עם אבותיך וקם העם וגו'. רז"ל (סנהדרין צ:): למדו מכאן סמך לתחיית המתים מן התורה שנאמר הנך שוכב עם אבותיך וקם. ולימוד זה תמוה מאד כי מי לא ידע בכל אלה שמאמר וקם סמוך אל העם וזנה. ונ"ל שדרשו מן יתור מלת וקם כי הל"ל וזנה העם מהו וקם, אלא כך פירושו שלשון וקם הוא מלשון כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש (דברים כג.ב). וכשם שכל תלמיד האומר הלכה כרבים אין לרבו מנוחה בקבר (ע"י יבמות צו). כך בזמן שהתלמיד מקדיח תבשילו שלא יבא לידי חטא ואם לא למדו כראוי יאמרו או לרבו של זה שכך למדו וכזה דומה כאילו התלמיד החוטא קם על רבו כאויב ואורב ומבטלו ממנוחתו בקבר. וזהו שנאמר הנך שוכב עם אבותיך. בהשקט ובכטחה בקבר אין שטן ואין פגע רע ופפתאום יקומו עליך אורבים עדת מרעים כי ע"י קלקול מעשיהם הרי הם קמים עליך לכן נאמר וקם העם הזה וזנה וגו' כי ע"י שיונו אחר ע"ז הרי הם קמים עליך, ואם כן מכאן ראייה לת"ה מן התורה שאם לא יחיו המתים אם כן הגוף בקבר כאבן דומם לא חלה ולא מרגיש ויהיה מה שיהיה אחרי מותו ואין אמר שע"י שיונו אחר ע"ז יקומו עליו, אלא ודאי שיש תחיית המתים וגוף השלמים עודנו באבן לא נקטף מכל וכל ויודע ומרגיש כל הנעשה ע"כ יש לו לחוש פן יקומו עליו אחרי שיונו אחר ע"ז, לפיכך אתה צריך לחזור ולהזהירם אזהרה אחר אזהרה, ופירוש זה מוכרח הן מצד יתור לשון וקם הן מצד אומרו הנך שוכב עם אבותיך כי הל"ל הנך מת אלא שרצה להזהירו שישכב עם אבותיו בהשקט ע"י שיזהירם עוד על ע"ז.

8)

8 כרכה סדר

1 בסנהדרין ד"צ ע"ב שאלו רומיים את ר"י מנין שהקב"ה מחיי מחיי וירדע מה שעתידי להיות אמר להם תרוויי מן המקרא הוזה הנך שוכב עם אבותיך וקם וכו' [פי' דמפרש חיבת וקם אדלעיל וא"כ מבואר שהקב"ה מחיי אתים] אמרו לו דלמא וקם העם הוזה חונה [פי' וא"כ לא כתוב כאן שהקב"ה מחיי אתים] אמר להם נקוט מיהא פלגא בידיכוו שהקב"ה יודע מה שעתידי להיות לכאורה יפלא שהם שאלו על שני דברים והוא השיב להם רק על פלגא. ונראה דיש לפרש כך דשורש שאלתם ששאלו „מנין" היחה לפי שאינם אממינים בתורה שבע"פ וטענו שבאם זה אמת למה לא נכתב בתורה שבכתב וזה להם האות שאינו אמת, ועל זה השיב להם ר"י נקוט מיהא פלגא בידך פי' הלא לכך יודע שבאמת גם הפלגא הוזה שכתובה בתושב"כ אינך מאמין וממלא אין שום שאלה למה לא נכתבו המקובלות שבע"פ בתורה שבכתב כי ממ"צ לישראל קדושים מאמינים בפי מאמינים מספיק גם התורה שבע"פ ואין שום זכרה שיהיה דוקא בכתב, ולבני אונתו שאינם מאמינים בתורה שבעל פה אין וועלת כמה שיהי בחובג בהדיא בכתב כיון שבאמת בסוגימות לבכם גם בתורה שבכתב אינם מאמינים וא"כ לק"מ למה לא באו המקובלות בכתב שאין בזה זועלת יותר ממה שמקובל בע"פ וכמש"נ. [ושו"מ בתו"י יומא דגיב ע"ב ד"ה קם שביארו היטב דר"י סובר שמהאי קרא באמת מוכח תרתי ע"ש].

10

מאתחיל תפס

1 דר"פ זכ מניה זו רופפת בדינו, דמנוח קידושין ל' ע"א בעי רב יוסף וא"ו דגיסון וכו' אנהו הוה בקיאי בספרות וימרוס און לא בקיאים, א"כ כיון דלון אנו בקיאים א"כ אפשר כהנין מלא חסר או איפכא ואין מקיימין המנהג כלל. וכבר הישר מה נספר שאגם אריה סי' ל"ו לפטור ממנה זו בזמן הזה, מטעם דלון אנו בקיאים בספרות וימרוס, והנה על קרקע נפילין בלרבע פשוט בקיאי אנו, דאי לא הכי מנוס חפילין רופפת, על כרחן כיון דהיא מנהג חמדות וס, רק ארבע פשוט לא שכתו, ובכל המורה אין אנו בקיאים, ומ"מ קשה, כיון דזה ג"כ מנוס עשה היאך לא נחמו לבס שלם לשכות, ולמה נשנה בימי האמוראים, כי בימי התנאים לא נשנה כמבואר בסנהדרין ד' ע"א גבי יש אס למקרא יש אס למסורת ע"ש, וירשו 6 הכנה דרשות, וע"ש בחוס', והיאך נשנה בימי האמוראים. ונראה לענ"ד כיוון של דברים דיש שני מיני חסר וישר, אחד דעל ידי החסר או הישר נשמנה פירוש המינה או יוכל להשתנות. כהנהו דמנוחל בסנהדרין ע"ס, דרך משל כתיב נסכת חסר וע"י זה דרשינן דסוכה שחמה הכיה פסולה או שחיה כהלכתן, דסכת חסר משמע אחד ע"ש, א"כ נכתב מלא משמנה הדין דסוכות מלא משמע להיפך, או כדומה, קרנות מלא או חסר משמנה הדין, כי מלא הוא שנים וחסר הוא אחת, ע"ש בפלוגתא דשמאי והלל, וכן נפשות מלא או חסר, עיין בסוגיא סס דלמדון דינים ממלא או חסר והכנה בע"ש ע"ש. לא מיבעיא למאן דסובר יש אס למסורת א"כ נכתב המלא חסר או להיפך מהפך דברי אלקים חיים, כי נשמע הכנה דינים היפך הדין האמת, אלא אפילו למאן דסובר יש אס למקרא ואין הדין משמנה, ע"פ כיון דנמסר לנו דיהיה נכתב כך היפך המקרא, כגון סכת חסר אע"פ דנקרא מלא והדין הוא לפי הקריאה, ע"פ המסורת הימה דפירוש המינה יהיה כך, או קרנת קרן אחד, או נשנת חסר דיהיה מלאס אחד ע"ש בסוגיא, א"כ משמנה פירוש המינה ע"י חסר או ישר, ועדאי הספר מוכה פסול ואין לו דין ספר מורה כי היא מינה אחרת מכפי שנמסר לנו, ומכל שכן למאן דסובר יש אס למסורת, ועדאי כהאי גונא אינו יולא ג"כ מנוס עשה זו, אך יש מסורות וימרות דאינו משמנה פירוש המינה ע"י זה, כגון אהבן כפי' תלוה [כ"ט, ט"ו] כמסורה קטנה יש מסורת דנכתב מלא טו"ו"ו, וכן ראיתי בספרי מורה

9 אה ק"ש 8

לפיכך נקרא לשונים סופרים שהיו סופרים כל האותיות שבתורה שהיו אומרים וא"ו גרזן הציין של אותיות של ס"ת דרש דרש הציין של תיבות והתגלה של פסוקים יכרסמנה חזיר מיעד ע"ן דיער הציין של תהלים והוא זים יכפר עון הציין דפסוקים בעי רב יוסף וא"ו דגרזן מהאי גיסא או האי גיסא א"ל ניתי ס"ת ואימנינהו מי לא אמר רבה בר בר תנה *לא זו זז שם עד שהביאו ספר תורה ומנאום א"ל אינהו בקיאי בחסירות וימרות נן לא בקיאינן בעי רב יוסף והתגלה מהאי גיסא או מהאי גיסא א"ל אבי סוקי מיהא ליתו לימגוני בפסוק נמי לא בקיאינו *

12 סת"פ

11 ג' י' ס' י'

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת. (ל"א יט)
 1 זאת היא המצוה האחרונה שבתורה, לכתוב את התורה, וכבר מב"ס פ"ז מהל' תו"מ וס"ת הל' א', ובא הצווי על המצוה הלזו אהרי הפסוק, של ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה וגו', ללמדנו שהתורה הזאת יש בכחה להגן ולחציל מכל צרה ויגון, ואפילו בעת הסתר פנים כבדורנו זה, מכל מקום אור התורה מפני אור, ובאורה נסע ונלך, ובמשל הגמרא במוטה כ"א עת"כ, כי נר מצוה ומורה אור, מה אור מגין לעולם אף תורה מגינה לעולם.
 2 וביחוד בעת צרה ויגון כוז שעם ישראל נמצא בתוכה, שמחויק תשכל חרב ומחדרים אימה, עלינו להחזיק במעוז התורה ביותר, ולהאיר את החשכה והעלמה שבאה בעקב ההסתר פנים שאין כמוהו. א)

באר בו עוד סבות רפיון הלמוד בבית:

13

עוד יש ארבעה סבות שגורמין רפיון גדול ללמוד התורה, וסמנו: "מר העת":
 א) אומר מ'תר, דהינו, שמה שיושב בטל בביתו כל היום אינו מחשב לעון קלל.
 ב) ר'גיל, דהינו, שנעשה רגיל בענין זה כמה שנים וקשה לו לשבר הרגלו.
 ג) ה'פקר, דהינו, שרואה שדבר זה הוא הפקר לכל מכיריו ורעיו, ואפילו לבעלי-תורה.
 ד) שמבליה זמנו בקריאת העיתונים.

תורת רבינו
 סת"פ ח"מ
 ס' 3

4

(14)

הנה לענין סבה הראשונה כבר בארנו בריש פרק א', שמחייב האדם ללמד תמיד בכל עת שהוא פנוי מעסקיו. וענין בארחת-חיים סמן מ"ז (סעיף י) דקנימאלן שם לענין ברפת-התורה דאינו מחייב לברך רק פעם אחת וברך, ואפלו אם הולך לעסקיו כמה שעות אינו צריך לחזור ולברך בשלומד בצהריים. ואינו דומה לתפילין דקנימאלן (סימן כה סעיף יב) דאם רוצה ללבושם בצהריים צריך לחזור ולברך, משום דבודאי הנה הסתח-הדעת בינתים; דכאן לענין למוד התורה אינו שיהי הסתח-הדעת, דכל שעתא ושעתא מכיון שנפנה מעסקיו חייבו עליה, לעין שם, וממילא כשמפנה אז לבו לבטלה הרי יש עליו עון דבטול-תורה. ונדע מה שאמרו חז"ל, דכשם ששוכר תלמוד-תורה גדול מכל המצות, כך ענין בטולה גדול מכל העונות.

ועתה נדבר לענין הסבה השלישית, שהוא רואה שדבר זה הוא הפקר לכמה אנשים, על-כן רפוי בידו. גם-כן אהמקא: וכי אם יראה שכמה אנשים אובלים ואינם מברכים 'המוציא' וברפת-המזון, יעלה על דעתו שגם הוא לא יברך 'המוציא' וברפת-המזון? בודאי יחשב בנפשו: מה לי ולקם? אני צריך לקום מה שכתב השם יתברך בתורתו, והם יעשו בעולם הזה מה שייעשו.

ולכסוף יהיה השבון על הכל. כן ממש הדבר הזה. כי לא יתבטל חס ושלום דברי השם יתברך על-ידי אנשים חלושי-הדעת המתפתים מיצרם ועצלים ללמוד תורה; וקבר אמר הכתוב (שם מ, ו) "כל-הבשר חציר וגו' כבש חציר נבל ציץ וגו' ודבר אלקינו יקום לעולם".

ולבד זה, הוא גם-כן שטות גדול: אם אחד ילך בדרך עם אנשים ויבדיק לנגד עיניו בארץ אבנים טובות ומרגליות — האם יתעצל לקחתם בשביל שחבריו אינם לוקחים אותם? הלא אם יתפרסם דבר זה לעיני חבריו — לשוטה יחשב בעיני הכל. וכן בענינינו גם-כן: הלא כל איש ישראל יודע ומאמין מה שאמר הכתוב (משלי ג, ט) "יקרה היא מפנינים וגו'", ונאמר (תהלים יט, יא) "הנחמדים מזנה ומפז רב", ואיך מאבד פנינים הללו בידים בשביל חבריו הפתים?

ועתה נדבר אודות סבה רביעית, שהיא בשביל קריאת העתונים וכיוצא בזה. לא מבני אם מערב עם דברי-ליצנות, וכל-שכן אם מערב בו דברי-מינות — בבודאי אסור לקרותו, כמבאר בשלחן-ערוך ארחת-חיים סמן ש"ז סעיף ט"ז, והקובע עצמו לזה הוא ככל הקורא בספרים החיצונים המבאר ענין הגדול בסנהדרין בפרק 'חלק' (נ ע"א). אלא אפלו אין בו תערובות מינות וליצנות כלל, רק דברים בעלמא — מה נשמע בצרפת ואינגלנד וכדומה — גם-כן הנותן נפשו לזה ומבטל על-ידי-זה מדברי-תורה הוא בכלל המחליף אבנים טובות של כמה אלפים רובל-כסף על שטרות (שיגנאצעס), ונדע לו שהם שטרות מזויפין והכרח לבערם מן העולם ונשאר עני ואביון, והוא נוהם על נפשו איך לא נתן לבו על זה לבשעת קניתו. וככה ממש בענינינו, שנוטל ימיו ושעותיו הקצובין לו מאת השם יתברך בחסדו הגדול להיטיבו באחריתו על-ידי למוד התורה וקיום מצותיה (וכמו

ועל דבר הסבה השנייה גם-כן איני צריך להאריך, דמי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום ויהיה ריחו נודף? ! ולבד זה, נקח נא דמיון מאחד ששכר כרם גדול על עשרה שנים, והוציא על זה עשרת-אלפים זהובים, אך אותו האיש היה עצלן בטבעו, ועבר חמש שנים ולא הסתפל על הכרם להשקותו ולעדרו ולטעת אותו שורק פראוי, וממילא עלה פלו קמשונים וחרלים. והנה עבר עליו אחד מאוהביו וראהו כשהוא דואג על כדמו ועל פרותיו, אמר לו: מה יועיל לך דאגותיך? התחזק בחמשה שנים האחרונים להנהיג אותו פראוי, אולי יתן ה' הצלחה באלו שנים האחרונים ויעלה רוח הרבה! כן הדבר בענינינו: הלא כרם ה' בית ישראל המה (ע"פ ישעיה ח, ז), ונתן ה' ביה באדם שיתוסף בכל יום בנטיעות יפות ומהדרות עד למעלה*). ומפני מעוט עינו על עצמו צמחו בו כמה שנים שעברו קמשונים וחרלים הרבה; על כל פנים יש-לו לזהר בשנים הנותרות על פרמו לעזקו ולסקלו [הינו לשמר את עצמו בכל יום מן חטא ועון, שהם קוצים וברקנים ממש לנפשו], ולהוסיף בו בכל יום נטיעות יפות [הינו להרבות דבוריו בתורה]. ויתקיים עליו מאמר הכתוב (ישעיה ס, כא) "נצר מטעי מעשה ידי להתפאר". אבל לא להפך, שתחת שלא השגיח על פרמו בתחלת שנותיו יאבד גם שנים הנותרות לו.

(15)

(16) כד הרי

(15) כד

וְהָיָה יָדוּעַ מֵהַ שְׂאֵמְרוֹ הַזֶּה [סָפָה נֹב ע"א: קְדוּשֵׁין ל ע"ב] יִצְרוּ
 שֶׁל אָדָם מִתְגַבֵּר וּמִתְחַדֵּשׁ עֲלָיו בְּכָל מִינֵי עֲרָמָה לְהַפִּילוֹ בְּרִשְׁתּוֹ
 (וּבְדַרְדָּרֵימּוֹ נֹאמֵר עֲלָיו בַּתּוֹרָה [בְּרֵאשִׁית ג, א] "וְהִנָּחֵשׁ הִיָּה עָרוֹם
 מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה). וְיָדוּעַ שֶׁהַזְמַן הוּא יָקָר הַמְצִיאוֹת, שָׁבוּ יוֹכֵל הָאָדָם
 לְחֹשֶׁב בְּנַפְשׁוֹ אִיךָ לְהִיטִיב לְעִצְמוֹ לְנִצָּחַת, וְהַתְּבוּנָה הַיִּצְרָתִית הָרַע אִיךָ לְגוֹל
 מִמֶּנּוּ זֶה הַזְמַן: מִתְחִלָּה מִסִּיתוֹ לְטַל כַּמָּה עֲסָקִים תַּחַת רִשְׁתּוֹ וְלְהַטְרִיד
 נַפְשׁוֹ בְּסֵךְ חֶלֶק גָּדוֹל מִן הַיּוֹם, הַפֶּךְ מֵהַ שְׂאֵמְרוֹ לִנְוּ רַבּוּתֵינוּ הַקְדוּשִׁים
 דּוֹרְשֵׁי טוֹכְתֵנוּ הָאֲמִתִּית [אֲבוֹת פ"ד מ"ו] הָיוּ מְעַט בְּעֶסֶק וְעֶסֶק
 בַּתּוֹרָה. וְכֵן יִשָּׂאֵר לוֹ עוֹד זְמַן, מִסִּיתוֹ עוֹד לְעִשָׁן הַרְבֵּה בְּפִאֲרָאָן

וְהַיּוֹם נִעְשֶׂה חֲדָשׁוֹת בְּאַרְצָךְ. שֶׁכָּל אֶחָד הוּא בְּעַל־מְלָאכָה לְעִצְמוֹ
 לְעִשׂוֹת פִּאֲרָאָן וְלְהַשִּׁיל בְּעִצְמוֹ הַטְּבֵק לְתוֹכָן. שְׂוָה נוֹטֵל חֶלֶק גָּדוֹל
 מִן הַחַיִּים. וְכֵן יִשָּׂאֵר לוֹ עוֹד מְעַט זְמַן, מִסִּיתוֹ עוֹד לְטַל עֲתוּנִים תַּחַת
 יָדוֹ וְלְהַתְּבוּנָה עַל כָּל הַמְדַיּוּת בְּשִׁרְיָהּ וּמַלְכִיָּהּ וּמַצְבֵּהּ וּמַצְמָדָם:
 וְלֹא דִי לוֹ דָּף אֶחָד בְּשִׁבְעֵי, כִּי אִם דָּף אֶחָד גָּדוֹל עַל כָּל יוֹם וַיּוֹם כְּדִי
 שֶׁלֹּא יִשָּׂאֵר לוֹ אֶף רִגַע זְמַן בַּיּוֹם לְהַתְּבוּנָה עַל נַפְשׁוֹ.

שְׂאֵמֵר הַכְּתוּב [דְּבָרִים ו, כד] "וַיִּצְוֵנוּ ה' לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־
 הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְגו' לְטוֹב לָנוּ כָּל־הַיָּמִים". וְקוּנָה בְּיָמָיו
 וּשְׂעוּתָיו שְׁטָרוֹת הַמְזַנְפוֹת אֵלָיו. דְּהִנְנִי, שֶׁכְּשִׁישְׂאֵלוֹהוּ
 לְעֲתִיד לְכוּא 'קָרִית אוֹ שְׂנִית? לֵאמֹר 'אֵין, קָרִיתִי וְשְׂנִיתִי
 וְשִׁלְשָׁתִי בְּכָל יוֹם כָּל הַעֲתוּנִים. אוֹי לְאוֹתָהּ בּוֹשָׁה! אוֹי
 לְאוֹתָהּ כְּלָמָה! מַה יַעֲנֶה לַיּוֹם־הַדֵּיין? מַה יַעֲנֶה לַיּוֹם־
 הַתּוֹכְחָה? *

הַחֲנוּנִי וְהַסִּיטוֹנָאִי

מעשה בבעל מכולת מעיירה קטנה שבא לעיר הגדולה כדי לרכוש סחורה.
 נכנס אל הסיטונאי שהיה רגיל תמיד לקנות אצלו, וביקש להזמין כמות
 גדולה של סחורה. כדרכם של סוחרים ביקש מהמוכר לרשום את סך
 הקניה והוא ישלם לו לאחר זמן.
 ענה לו הסיטונאי: אין בידי להענות לבקשתך, שכן מבדיקת ספרי
 החשבונות גיליתי שעדיין לא פרעת את החובות הקודמים שלך מלפני

... וְהַחֲנוּנִי וְהַסִּיטוֹנָאִי
 כי תשלם מיד את חובך, אך מעולם לא קיימת.
 התחיל החנווני לתרץ עצמו בתירוצים רבים ושונים, תוך שהוא מבאר
 את כל מקרי האונס שקרו לו בחודשים האחרונים ומנעו ממנו לשלם,
 אך הפעם - הסתלקו כל האונסים, ובודאי מיד לכשיגיע לביתו ישלח את
 התשלום לסיטונאי.
 עבר חודש, עברו חודשיים ואין לחנווני זכר. כעבור שלשה חדשים הגיע
 שוב ובפיו בקשה: לרכוש סחורה בהקפה! כמובן שהסיטונאי סרב,
 והתפתח ויכוח ביניהם.

תוך שהם מתנצחים נכנס לחנות סוחר אחר ששמע את הדברים ופנח
 אל החנווני: שמע לקולי, העניין אבוד! רכישה בהקפה תלויה באמון -
 דבר שאתה איבדת. אין לך ברירה אלא לבנות מערכת אמון חדשה. וזו
 כיצד? רכוש כמות קטנה שעליה תוכל לשלם במזומנים, וכך עשה כמח
 וכמה פעמים עד שהסיטונאי ישתכנע כי עסקך מבוסס ואז יסכים לחעניק
 לך שוב אשראי.

והנמשל: בימי הדין הבאים עלינו לטובה הן נעמוד ונבקש שנה טובה
 ומבורכת, ונשאל בשמים באיזו זכות? ואנו נשיב: "בהקפה", בזכות זה
 שאנו מבטיחים להתנהג טוב מכאן ולהבא.
 בשמים יבדקו ויראו שלא מגיע לנו אשראי, שהרי כך אמרנו לפני שנה
 ולפני שנתיים, ואנו מה נענה?

אין לנו ברירה אלא להתחיל לבנות יחסי אמון, להראות את רצינות
 כוונתנו. נקבל על עצמנו דברים קטנים שאנו יכולים לעמוד בהם. וכך
 לכשיראו רצינות כוונתנו ודאי יכתבו ויחתמו גזר דיננו לטובה גם "בהקפה".

6